

ZAMESTNANOSŤ STARŠÍCH OBYVATEĽOV NA TRHU PRÁCE V KRAJINÁCH V4

Júlia Kostrová

ABSTRACT

Demographic aging of the population is a problem that is becoming more and more the topic of expert and scientific debates. Demographic change is also associated with changes in the social and economic development of countries. These changes are also linked to the labour market, and thus to employment and unemployment in individual countries. The problem over which every country has to think is the employment of older people. In this paper, we are focusing on the older population in the labour market, the population aged 55-64 and the population over 65. The aim of the article is to compare the employment differences of these age groups in enterprises and organizations in the individual countries of the Visegrad group.

KEY WORDS

Employment. Labour market. Older people. Visegrad Four.

JEL CLASSIFICATION

J01, J11, J21.

ÚVOD

Jednou z najdiskutovanejších zmien v demografickom vývoji je problematika starnutia obyvateľstva. Z globálneho hľadiska sa zvyšuje počet alebo podiel vyšších vekových kategórií v rámci celkovej populácie. Súčasný demografický vývoj poukazuje na neustále zvyšujúci počet poproduktívneho obyvateľstva (65+) a nestálym klesaním obyvateľstva v produktívnom veku (15-64). Práve starnutie populácie má priame prepojenie na trh práce. S problematikou zamestnávania starších obyvateľov, teda znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie na trhu práce, musia „bojovať“ podniky a organizácie vo všetkých krajinách sveta. Tento článok poukazuje na komparáciu zamestnávania staršej populácie v jednotlivých krajinách Vyšehradskej štvorky.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Za posledných dvadsaťpäť rokov v demografickom vývoji populácie sa hovorí o najrýchlejšej zmene v štruktúre obyvateľstva. Celosvetovo rýchlo narastá podiel starších obyvateľov na celkovom počte obyvateľstva.

Populačný vývoj v krajinách Vyšehradskej štvorky má porovnateľný charakter. Keď porovnáme vývoj v dlhodobom horizonte od roku 1960 môžeme krajiny v tomto zoskupení rozdeliť do dvoch skupín. Prvú skupinu tvorí Česká republika a Maďarsko, kde starnutie populácie malo skorší začiatok, a druhú skupinu tvorí Slovenská republika a Poľsko, konzervatívnejšie krajiny, kde starnutie obyvateľstva malo neskorší nástup. (Káčerová, Ondáčková, 2015) Spoločenský trend populačného starnutia naznačuje, že v súčasnosti najpočetnejšiu zložku obyvateľstva tvoria práve občania vo vekovej kategórii 55+. Ak dôjde k prepojeniu tohto problému s poklesom pôrodnosti, či migráciou dochádza k otázke, kto bude pracovať v prípade odchodu tejto zložky z trhu práce. Svojou dominanciou a nevyhnutnosťou je starnúca zložka populácie na trhu práce, ako sme už spomínali, považovaná za rizikovú a najviac ohrozenú nezamestnanosťou a to aj napriek svojej stabilite, dlhoročným pracovným skúsenostiam, či ochote pracovať za nižšie mzdové ohodnotenie. (Krajňáková, Vojtovič, 2017).

Zamestnávane starších ľudí je v záujme celej spoločnosti, je súčasťou aktívnej politiky zamestnávania na trhu práce. V súčasnej dobe s nástupom štvrtej priemyselnej revolúcie, ktorá je charakteristická neustálym rastom nových technologických novinek využívaných vo výrobných procesoch, je zamestnávane staršej populácie náročnejšie, nakoľko technologické novinky sú stále zložitejšie a vyžadujú si neustále vzdelávanie čo predstavuje pre starších pracovníkov určité riziko.

K zamestnávaniu starších ľudí sa pripája aj situácia na trhu práce v krajinách V4, teda rastúca nezamestnanosť, ktorá sa považuje za jeden z najväznejších problémov súčasnej ekonomiky. (Krajčo, 2014) Táto rastúca celková nezamestnanosť môže mať hlavne negatívny vplyv na zamestnávane skupiny staršej populácie, ktorá sa ťažšie prispôsobuje novým podmienkam.

V súčasnosti sú vo vyspelých ekonomikách zamestnané približne dve tretiny ľudí vo veku od 50 do 64 rokov. Využitím poproduktívnej zložky sa očakáva viacero výhod, väčší počet staršej populácie v zamestnaní môže zvýšiť ponuku aj spotrebu práce, čo prinesie prospech hospodárstvu a zvýši daňový základ. Väčšia účasť starších pracovníkov znižuje závislosť od štátom financovaných dôchodkov a môže zlepšiť finančnú pripravenosť na

dôchodok. Na spoločenskej úrovni rozšírená účasť starších pracovníkov ich zručnosti a hodnoty, ktoré majú, môžu prispieť zmysluplným a produktívnym spôsobom. (Welsh, et al., 2016)

To, akú využívajú zamestnávajú starších ľudí podniky a organizácie krajín Vyšehradskej štvorky, spracujeme v praktickej časti tohto príspevku.

2 CIEĽ A METÓDY

Cieľom príspevku je komparácia rozdielov zamestnanosti v podnikoch a organizáciách dvoch vekových skupín (populácie vo veku 55-64, a populácie 65+) v jednotlivých štátoch zoskupenia Vyšehradskej skupiny. Ako sledované obdobie sme si zvolili časový horizont od roku 2006 do roku 2016 v dvojročných intervaloch.

Veľmi dôležitým krokom pre splnenie tohto cieľa bolo zozbieranie dát ohľadom veku obyvateľstva v štátoch Vyšehradskej štvorky z Európskeho štatistického úradu. Následne sme tieto dáta spracovali a vypočítali sme index starnutia (Jurčová, 2005) v jednotlivých krajinách V4.

$$\text{Index starnutia} = \frac{\text{Poproduktívne obyvateľstvo (65+)}}{\text{Predproduktívne obyvateľstvo (0-14)}} \quad (1)$$

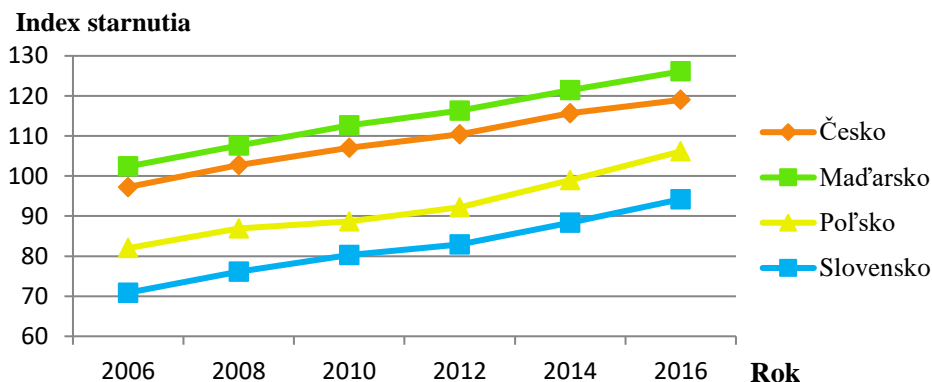
Vyhľadanie a spracovanie dát, týkajúcich sa zamestnanosti starších ľudí na plný a čiastočný úväzok v už spomínaných krajinách, bol ďalší dôležitý bod, pre splnenie stanoveného cieľa. Z použitých absolútnych čísel sme vypočítali percentuálne podiely a následne sme výsledky zapracovali do grafov.

3 VÝSLEDKY A DISKUSIA

Index starnutia, teda pomer počtu obyvateľov vo veku 65 rokov a viac na 100 obyvateľov vo veku 0-14 rokov bol prvý náš sledovaný ukazovateľ (Graf 1).

Podľa získaných informácií najrýchlejšie starnutie obyvateľstva od roku 2006 do roku 2016 bolo v Poľskej republike. Index tu vzrástol z 82,01 v roku 2006 na hodnotu 106,14 v roku 2016. Naopak najmenšie tempo rastu indexu starnutia bol v Českej republike kde rozdiel medzi začiatkom a koncom sledovaného obdobia bol 27,75.

Priemerné hodnoty počas našich zvolených desiatich rokov boli na hodnote 108,70 v Českej republike, 114,43 v Maďarskej republike, 92,50 v Poľskej republike a 82,14 v Slovenskej republike.

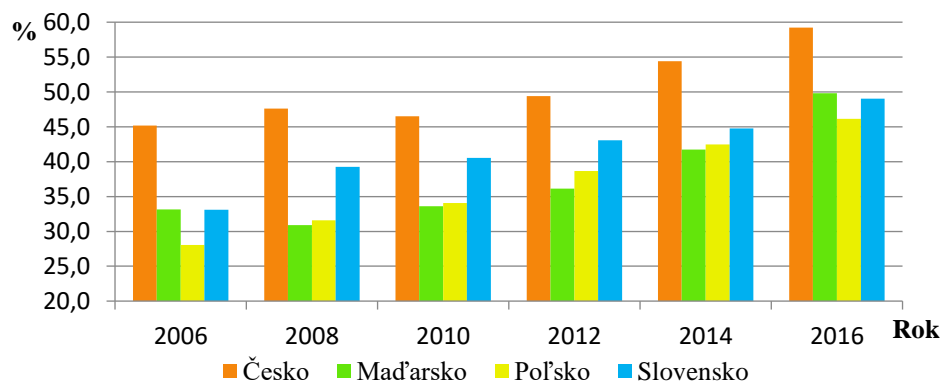
Graf 1 Index starnutia krajín Vyšehradskej štvorky

Prameň: Vlastné spracovanie a výpočty autora na základe dát z Eurostat-u.

V globále index starnutia v krajinách Vyšehradskej štvorky má jednoznačne trend intenzívneho starnutia populácie.

3.1 Zamestnanosť starších ľudí vo vekovej kategórii 55-64 rokov

Z celkového počtu obyvateľstva v štátoch Vyšehradskej štvorky sme vypočítali percentuálne zloženie zamestnaných obyvateľov (Graf 2) vo vekovej kategórii 55-64 rokov v podnikoch a organizáciách v rámci každého štátu.

Graf 2 Podiel zamestnaných obyvateľov z celkového počtu obyvateľov vo vekovej skupine 55-64 rokov krajín Vyšehradskej štvorky

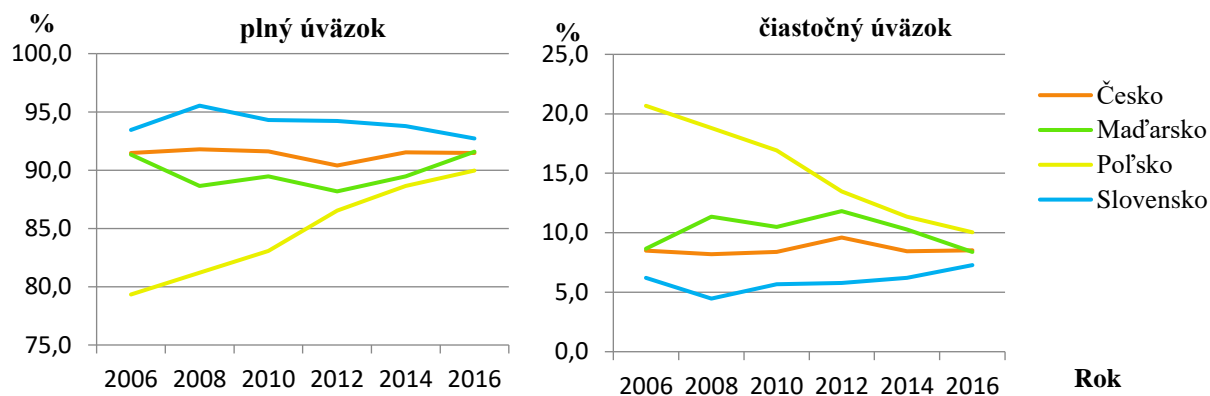
Prameň: Vlastné spracovanie a výpočty autora na základe dát z Eurostat-u.

Najväčší nárast v zamestnanosti môžeme sledovať v Poľskej republike, kde sa od začiatku do konca sledovaného obdobia zvýšila zamestnanosť vo vekovej kategórii 55-64 rokov o 18,1 percentuálneho bodu (p.b.). Najmenší nárast bol na Slovensku – o 15,9 p.b.

Z celkového hľadiska malo vždy Česko najvyšší podiel zamestnaných, ktorej priemerná obdobia počas desiatich rokov bola na hodnote 50,4 %.

Počas celého obdobia vo všetkých krajinách Vyšehradskej štvorky medziročne, resp. v dvojročných intervaloch podiel zamestnaných obyvateľov z celkového počtu obyvateľov vo vekovej skupine 55-64 rokov rástla. Jediný pokles bol v rozdiely rokov 2008 a 2006 v Maďarsku, kde v roku 2006 mal podiel zamestnaných hodnotu 33,2 % a do roku 2008 poklesla o 2,3 p.b.

Informácie o tom, koľko percent zo zamestnaných v podnikoch a organizáciách v krajinách Vyšehradskej štvorky vo vekovej kategórii 55-64 ročných bolo zamestnaných na plný a čiastočný úväzok sme spracovali v Grafe číslo 3.

Graf 3 Podiel zamestnaných obyvateľov z celkového počtu zamestnaných obyvateľov vo vekovej skupine 55-64 rokov krajín Vyšehradskej štvorky na plný a čiastočný úväzok

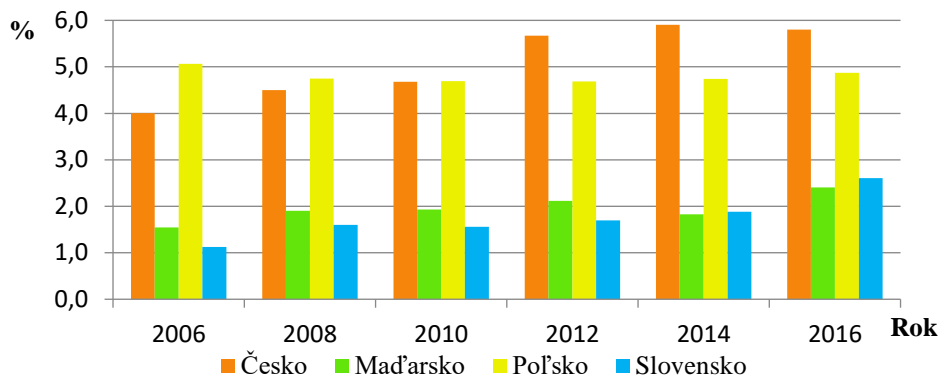
Prameň: Vlastné spracovanie a výpočty autora na základe dát z Eurostat-u.

Z celkového počtu zamestnaných v danej vekovej skupine na plný úväzok bolo najväčší percentuálny podiel v Slovenskej republike počas celého sledovaného obdobia. Najväčší rozdiel od začiatku do konca sledovaného obdobia sa zmenilo zamestnávanie na plný úväzok v Poľskej republike, od roku 2006 do roku 2016 vrástol podiel o 10,6 p.b. A teda opačným efektom sa vyvíjalo zamestnávanie na čiastočný úväzok.

3.2 Zamestnanosť starších ľudí vo vekovej kategórii 65 rokov a viac

Rovnako, ako pri zamestnanosti starších ľudí vo vekovej kategórii 55-64 rokov sme v kategórii ľudí vo veku 65 a viac rokov spracovali podiel zamestnaných obyvateľov v podnikoch a organizáciách z celkového počtu obyvateľov v danej vekovej skupine (Graf 4) a podiel zamestnaných obyvateľov z celkového počtu zamestnaných obyvateľov na plný a čiastočný úväzok (Graf 5).

V komparácii s vekovou skupinou 55-64 ročných sa hranice percentuálneho rozdielu 65 a viac ročných zamestnaných z celkového počtu obyvateľov v danej vekovej skupine, zásadne líšia. Kým pri 55-64 ročných to bolo počas desiatich rokov vo V4 priemerná hodnota 41,6 % vo vekovej kategórii 65 a viac ročných je to 3,4 %. Tento rozdiel si môžeme vysvetliť aj faktom, že vek odchodu do dôchodku sa vo všetkých krajinách pohybuje práve vo vekovej kategórii 55-64 rokov, a teda obyvatelia vo vekovej skupine 65 a viac ročných sú už obyvatelia s nárokom na starobný dôchodok.

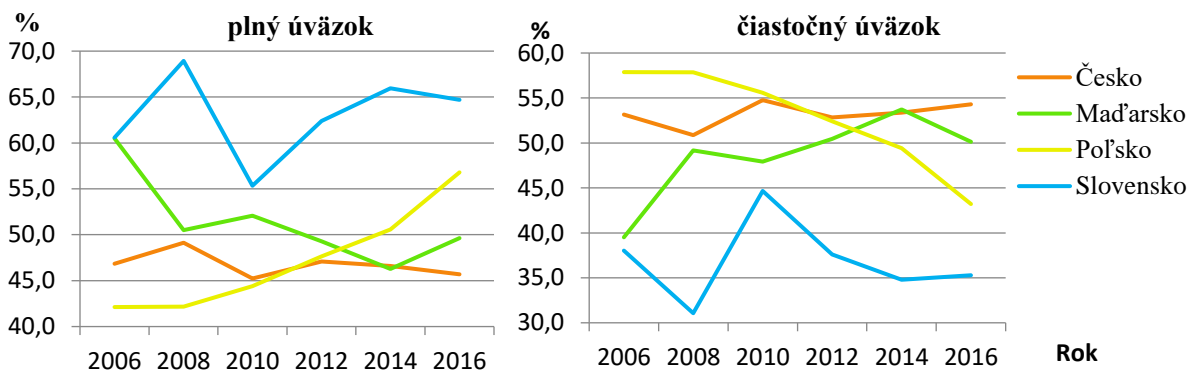

Graf 4 Podiel zamestnaných obyvateľov z celkového počtu obyvateľov vo vekovej skupine 65 a viac rokov krajín Vyšehradskej štvorky

Prameň: vlastné spracovanie a výpočty autora na základe dát z Eurostat-u

V roku 2016 v porovnaní s rokom 2006 podiel zamestnaných ľudí v organizáciách a podnikoch vo vekovej kategórii 65 a viac ročných vzrástol, okrem Poľskej republiky, kde klesol o 0,19 p.b. Najväčší nárast od začiatku do konca sledovaného obdobia bol v Českej republike, kde percentuálny podiel zamestnaných vzrástol o 1,8 p.b. Zároveň Česká republika mala najväčší percentuálny podiel zamestnaných od roku 2012 zo všetkých krajín V4. V priemere mala najnižší podiel od roku 2006 do roku 2016 Slovenská republika, na úrovni 1,7 %. V ostatných krajinách bol priemer za dané obdobie, v Poľsku na úrovni 4,8 %, v Maďarsku 2,0 % a v Česku 5,1 %.

V zamestnávaní na plný a čiastočný úväzok v kategórii 65 a viac ročných môžeme pozorovať taktiež rozdiel oproti kategórii 55-64 ročných. V kategórii 65 a viac ročných je menší percentuálny rozdiel medzi zamestnávaním na čiastočný a plný úväzok. Najväčší podiel na plný úväzok je v Slovenskej republike, v priemere za celé obdobie 63,0 %, naopak najmenší priemerný podiel je v Českej republike, na úrovni 46,9 %.

Graf 5 Podiel zamestnaných obyvateľov z celkového počtu zamestnaných obyvateľov vo vekovej skupine 65 a viac rokov krajín Vyšehradskej štvorky na plný a čiastočný úväzok

Prameň: Vlastné spracovanie a výpočty autora na základe dát z Eurostat-u.

Na čiastočný úväzok sa najviac od začiatku po koniec sledovaného obdobia zmenilo zamestnávanie v Poľskej republike, celkovo tam poklesol podiel zamestnaných o 14,7 p.b., čo v relatívnom vyjadrení predstavuje pokles o 20 200 obyvateľov. Najmenšie výkyvy počas sledovaného obdobia boli v Českej republike, kde sa percentuálny podiel zamestnaných na čiastočný úväzok pohyboval na úrovni od 50,9 % do 54,8 %. Priemerná hodnota medziročnej zmeny bola v Česku na úrovni 0,2 %, v Maďarsku na úrovni 2,1 %, v Poľsku -2,9 % a na Slovensku -0,5 %.

ZÁVER

Cieľom tohto príspevku bolo porovnať zamestnanosť v podnikoch a organizáciách dvoch vekových kategórií v jednotlivých štátoch Vyšehradskej štvorky.

Prvý údaj, ktorým sme sa zaoberali bol výpočet indexu starnutia. Celkovo má index starnutia vo všetkých krajinách Vyšehradskej štvorky jednoznačne stúpajúci trend.

Porovnaním zamestnávania ľudí vo vekovej kategórii 55-64 ročných a 65 a viac ročných za obdobie desiatich rokov môžeme pozorovať viacero rozdielov:

- Počet zamestnaných z celkového počtu obyvateľstva v daných vekových kategóriách sa líši. Kým vo vekovej kategórii 55-64 ročných bola priemerná hodnota zamestnaných na úrovni 41,6 %, pri 65 a viac ročných to bolo 3,4 %. Tento rozdiel pripisujeme faktu, že obyvatelia vo vekovej kategórii 65+ majú vo všetkých krajinách V4 nárok na starobný dôchodok, a preto uprednostňujú poberanie dôchodku pred zamestnaním.
- Najväčší podiel v zamestnávaní v oboch skupinách je v Českej republike. Najmenší podiel zamestnaných z celkového počtu obyvateľstva sa líši v našich

vybraných vekových kategóriách. Pri vekovej kategórii 55-64 ročných najmenší podiel má v priemere Maďarská republika a vo vekovej kategórii 65+ to je Slovenská republika.

- V zamestnávaní na plný úväzok môžeme pozorovať taktiež rozdiely. Pri vekovej kategórii 55-64 ročných je zamestnaných v priemere 90 % obyvateľstva, kým v kategórii 65+ je to v priemere okolo 55%. Taktiež je to rozdiel týchto dvoch vekových kategórií zapríčinený už spomínaným dôchodkovým vekom. V oboch vekových kategóriách má najvyšší podiel Slovenská republika.
- Zamestnávanie na čiastočný úväzok je v globále viac využívané vo vekovej kategórii 65 a viac ročných, ako u vekovej kategórii 55-64 ročných.

Zistené informácie môžu slúžiť ako relevantné informácie pre ďalší vedecký výskum. Dôležitou otázkou, nad ktorou je potrebné sa ďalej zamýšľať je ako udržať ďalej zamestnancov po dôchodkovom veku na trhu práce, hlavne z hľadiska neustále znižujúceho sa počtu produktívneho obyvateľstva a rýchlym rastom práve poproduktívneho obyvateľstva. Práve zamestnávanie na čiastočný úväzok s rôznymi výhodami pre vekové kategórie v poproduktívnom veku, môžu prispieť k zlepšeniu situácie na trhu práce.

Slovenská republika podľa projekcií Eurostatu by mala patriť k najintenzívnejšie starnúcim krajinám zo všetkých krajín Európskej únie, preto má veľký význam sledovať trendy vo vyspelých štátoch, a to hlavne k akým opatreniam pristupujú pri riešení niektorých problémov na trhu práce, súvisiacimi so zmenami demografickej štruktúry obyvateľstva.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Databáza EUROSTAT [online]. 2017. [cit. 2017-02-20]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>>

JURČOVÁ, D. 2005. Slovník demografických pojmov. Bratislava: INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky, 2005. 72 s. ISBN 80-85659-40-9

KÁČEROVÁ, M., ONDAČKOVÁ, J. 2015. The Process of population ageing in countries of the Visegrad group. [online]. 2015. In Erdkunde, roč. 69, 2015, č. 1. ISSN 0014-0015, s. 49-68. [cit. 2018-02-18]. Dostupné na internete: <<https://www.erdkunde.uni-bonn.de/archive/2015/the-process-of-population-ageing-in-countries-of-the-visegrad-group-v4>>

KRAJČO, K. 2014. Performance of the EU economy and V4 countries measured by selected indicators in the context of labor market. [online]. 2014. In: International Multidisciplinary Scientific Conferences on Social Sciences and Arts SGEM 2014, ISSN 2367-5659, s. 539-546. [cit. 2018-02-18]. Dostupné na internete: <<http://www.citeulike.org/group/19359/article/13489981>>

KRAJŇÁKOVÁ, E., VOJTOVIČ, S. 2017. Struggles of older workers at the labour market [online]. 2017. In Economics & Sociology, roč. 10, 2017, č. 1. ISSN 2071-789X, s. 319-333. [cit. 2018-02-18]. Dostupné na internete: <http://www.economics-sociology.eu/?489,en_struggles-of-older-workers-at-the-labour-market>

WELSH, J. a kol. 2016. Health or harm? A cohort study of the importance of job quality in extended workforce participation by older adults. [online]. 2014. In BMC Public Health, [cit 2016-02-18]. Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/306931897_Health_or_harm_A_cohort_study_of_the_importance_of_job_quality_in_extended_workforce_participation_by_older_adults>

KONTAKT

Ing. Júlia Kostrová

Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne

Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov

Študentská 3, 911 50 Trenčín

julia.kostrova@tuni.sk